

Förslag på mått om socialtjänstens brottsofferstöd

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till alternativaformat@socialstyrelsen.se

Artikelnummer 2020-12-7006

Publicerad www.socialstyrelsen.se, december 2020

Förord

Socialstyrelsen ska enligt ett regeringsuppdrag lämna förslag på mått och/eller indikatorer som rör socialtjänstens brottsofferstöd. Syftet är att kunna följa upp tillgången till ett likvärdigt brottsofferstöd i hela landet.

I denna slutredovisning presenteras en sammanställning av de förslag på mått som har tagits fram i samråd med andra myndigheter och organisationer. Socialstyrelsen vill tacka alla aktörer som har bidragit med kunskap och engagemang i arbetet med att utveckla förslagen på mått. Rapporten riktar sig till regeringen, men kan även vara av intresse för andra aktörer som arbetar inom brottsofferområdet.

Projektledare för uppdraget har varit Jelena Corovic. Som projektmedarbetare har Åsa Borén, Olga Gislén, Karin Hermansson, Johanna Nilsson och My Raquette deltagit. Stina Hovmöller har varit ansvarig enhetschef.

Olivia Wigzell
Generaldirektör

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	7
Inledning	8
Uppdraget	8
Projektets syfte	8
Projektmål	8
Agenda 2030	8
Jämställdhet	9
Barnkonventionen	9
Socialtjänstens ansvar för brottsoffer och deras närstående – Juridiska utgångspunkter	10
Kommunens övergripande ansvar	10
Socialtjänstens ansvar att ge stöd och hjälp	10
Vem betraktas som närstående?	11
Bistånd eller service	11
Socialnämndens ansvar för god kvalitet oavsett utförare	12
Enskilda verksamheters ansvar för god kvalitet	12
Ideella föreningar	12
Samverkan	13
Medling	13
Socialtjänstens insatser till brottsoffer och deras närstående	13
Information	13
Samtalsstöd	14
Kontaktperson	14
Hjälp vid kontakt med myndigheter och andra aktörer	14
Förmedling av kontakt med frivilligorganisationer och andra aktörer	14
Boende	14
Ekonomiskt bistånd	14
Utsatthet för brott och erbjudet stöd	15
Utsatthet för brott	15
Erbjudet stöd	15
Stöd från Brottsofferjouren	16
Barnahus	16
Öppna jämförelser – Våld i nära relationer	17
Indikatorer – för att följa upp verksamheter	18

Hur indikatorer tas fram.....	18
Indikatorer kontra andra mått.....	18
Metod och genomförande.....	20
Omfattning och avgränsning	20
Samråd med externa aktörer	20
Arbetsprocessen vid framtagande av förslag på mått	21
Resultat: Förslag på mått	22
Föreslagna mått	22
Diskussion och slutsats.....	25
Områden där mer kunskap behövs för att kunna utveckla indikatorer och specifika mått.....	25
Vilka målgrupper av brottsoffer får stöd och hjälp från socialtjänsten?	25
Vilka insatser ges till de olika målgrupperna?	25
Vad är god kvalitet när det gäller socialtjänstens brottsofferstöd? ...	26
Slutsats	26
Referenser	27

Sammanfattning

Socialstyrelsen har fått i uppdrag att lämna förslag på mått och/eller indikatorer om socialtjänstens brottsofferstöd och hur dessa ska kunna användas för att följa upp tillgången till likvärdigt brottsofferstöd i hela landet. I denna slutredovisning presenteras en sammanställning av förslag på totalt tio mått som tagits fram i samråd med andra samhällsaktörer som har uppdrag inom brottsofferområdet. Förslagen på mått rör följande områden/teman:

- Information på kommunens webbplats
- Tillgänglighet utanför kontorstid
- Handläggarnas kompetensutveckling
- Insatser
- Extern samverkan
- Uppsökande verksamhet
- Insatser från socialtjänsten bland brottsutsatta i befolkningen

Det blev tydligt under arbetets gång att kunskapsläget om socialtjänstens brottsofferstöd inte är tillräckligt för att kunna föreslå specifika mått, som exempelvis fokuserar på särskilda målgrupper av brottsutsatta och typer av insatser. Av den anledningen föreslås som ett första steg generella mått av kartläggningskaraktär, som skulle kunna användas som utgångspunkt för att inhämta mer kunskap om hur det ser ut i kommunerna när det gäller socialtjänstens brottsofferstöd. Det behövs mer kunskap om vilka brottsoffergrupper socialtjänsten möter och vilka insatser som erbjuds, för att kunna utveckla mer specifika mått som exempelvis fokuserar på särskilda målgrupper av brottsutsatta och typer av insatser. Målet är att måtten på sikt skulle kunna användas för att följa upp att brottsofferstödet är jämlikt i hela landet.

Brottsofferjourerna utför en väsentlig del av brottsofferstödet i många kommuner. I samband med inhämtning av mer kunskap om socialtjänstens brottsofferstöd, skulle det därför vara viktigt att även titta närmare på det stöd och hjälp som erbjuds av Brottsofferjourerna och hur kommunerna samverkar med dem. I det fortsatta arbetet skulle det även vara viktigt att fortsätta dialogen med de samhällsaktörer som har uppdrag som rör brottsofferområdet och som myndigheten hittills har samrått med i uppdraget.

Bedömningen är att det i dagsläget inte heller finns tillräcklig kunskap med vetenskapligt stöd om vad som är god kvalitet när det gäller socialtjänstens brottsofferstöd. Det skulle behövas ett mer utvecklat kunskapsunderlag. Ett sådant kunskapsunderlag skulle främst vara till nytta för kommunerna men även en förutsättning för att kunna utveckla indikatorer och andra mått om socialtjänstens brottsofferstöd inom ramen för öppna jämförelser.

Inledning

Uppdraget

I regleringsbrevet för 2020 fick Socialstyrelsen följande uppdrag som rör socialtjänsten: *Socialstyrelsen ska lämna förslag på mått och/eller indikatorer inom brottsofferstöd och hur dessa ska kunna användas för att följa upp tillgången till likvärdigt brottsofferstöd i hela landet. Uppdraget ska ske i samråd med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Uppdraget ska redovisas till regeringen (Socialdepartementet) senast den 14 december 2020.*

Projektets syfte

Syftet med projektet är att lämna *förslag* på mått och/eller indikatorer som rör socialtjänstens brottsofferstöd till olika grupper av brottsoffer. Genom att använda mått och indikatorer som belyser socialtjänstens arbete och det brottsofferstöd som kommunerna erbjuder till olika grupper av brottsoffer, är det möjligt att följa upp tillgången till likvärdigt brottsofferstöd i hela landet.

Projektmål

Målet med projektet är att lämna *förslag* på mått och/eller indikatorer som rör socialtjänstens brottsofferstöd till olika grupper av brottsoffer. Förslagen ska främst röra uppgifter från datakällor där datainsamlingen sker återkommande med en viss regelbundenhet samt kunna brytas ner på regional och lokal nivå om möjligt. Detta för att kunna belysa en utveckling över tid i socialtjänstens brottsofferstöd och hur likvärdigt brottsofferstödet är i landet.

Agenda 2030

Agenda 2030 är samlingsnamnet på de globala utvecklingsmål som har beslutats av Förenta nationerna, FN. Agenda 2030 har 17 mål för hållbar utveckling som syftar till att utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna för alla, uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor och säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser.

Uppdraget har koppling till följande mål och delmål i Agenda 2030:

- Mål 3. Säkerställa hälsosamma liv och främja välbefinnande för alla i alla åldrar
 - 3.2 Senast 2030 säkerställa att inga spädbarn eller barn under fem år dör av orsaker som hade kunnat förebyggas. Alla länder bör sträva efter att minska den neonatala dödligheten till högst tolv dödsfall per 1 000 levande födda och dödligheten bland barn under fem år till högst 25 dödsfall per 1 000 levande födda.
- Mål 5. Uppnå jämställdhet och alla kvinnors och flickors egenmakt

- 5.2 Avskaffa alla former av våld mot alla kvinnor och flickor i det offentliga och privata rummet, inklusive människohandel, sexuellt utnyttjande och andra typer av exploatering.
- 5.3 Avskaffa alla skadliga sedvänjor, såsom barnäktenskap, tidiga äktenskap och tvångsäktenskap samt kvinnlig könsstympning.
- Mål 10. Minska ojämlikheten inom och mellan länder
 - 10.2 Till 2030 möjliggöra och verka för att alla människor, oavsett ålder, kön, funktionsnedsättning, ras, etnicitet, ursprung, religion eller ekonomisk eller annan ställning, blir inkluderade i det sociala, ekonomiska och politiska livet.
 - 10.3 Säkerställa lika möjligheter och minska förekomsten av ojämlik utfall, bland annat genom att avskaffa diskriminerande lagstiftning, politik och praxis och främja lagstiftning, politik och åtgärder av lämpligt slag i detta hänseende
- Mål 16. Främja fredliga och inkluderande samhällen för hållbar utveckling, tillhandahålla tillgång till rättvisa för alla samt bygga upp effektiva, och inkluderande institutioner med ansvarsutkrävande på alla nivåer
 - 16.1 Avsevärt minska alla former av våld och dödligt våld överallt
 - 16.2 Eliminera övergrepp, utnyttjande, människohandel och alla former av våld eller tortyr mot barn.

Jämställdhet

Uppdraget har koppling till regeringens jämställdhetspolitiska mål och delmål. Det övergripande målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.¹ Utifrån det övergripande målet har regeringen angett sex jämställdhetspolitiska delmål. Detta uppdrag rör främst det femte delmålet (jämställd hälsa) och sjätte delmålet (mäns våld mot kvinnor ska upphöra):

- *Jämställd hälsa.* Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma förutsättningar för en god hälsa samt erbjudas vård och omsorg på lika villkor.
- *Mäns våld mot kvinnor ska upphöra.* Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Barnkonventionen

Uppdraget har koppling till flera artiklar i FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen. De rättigheter som barn har enligt barnkonventionen är en del av de mänskliga rättigheter som under lång tid fastställts genom olika internationella överenskommelser.² Syftet med konventionen är att stärka barnets rättigheter genom att tydliggöra att barn är rättighetsbärare.

Från och med den 1 januari 2020 gäller artiklarna 1–42 i barnkonventionen som svensk lag. Det innebär bland annat ett förtydligande av att alla

¹ Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid. Regeringen; 2016. Regeringens skrivelse 2016/17:10.

² Prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter s. 59.

som tillämpar bestämmelser i svenska lagar ska tolka dessa i förhållande till barn-konventionen.³

Barnkonventionen innehåller fyra grundläggande principer som är styrande för tolkningen av övriga artiklar, som dessutom har en egen självständig betydelse. Dessa är:

- Förbud mot diskriminering (artikel 2)
- Barnets bästa (artikel 3)
- Barnets rätt till liv och utveckling (artikel 6)
- Barnets rätt att uttrycka sina åsikter (artikel 12).

I konventionen betonas även staternas ansvar att vidta åtgärder för att skydda varje barn mot alla typer av fysiskt och psykiskt våld, övergrepp, vanvård och utnyttjande (artikel 19).

Socialtjänstens ansvar för brottsoffer och deras närstående – Juridiska utgångspunkter

Kommunens övergripande ansvar

Varje kommun ansvarar för socialtjänsten inom sitt område. Kommunerna har enligt 2 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, det yttersta ansvaret för att de människor som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver. Detta innebär ingen inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän.

Socialtjänstens ansvar att ge stöd och hjälp

Socialtjänsten ansvarar för att ge stöd och hjälp till brottsoffer och deras närstående har formulerats i en särskild paragraf om brottsoffer i 5 kap. 11 § SoL. Av bestämmelsen framgår att det till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Socialnämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.⁴ Vidare anges att nämnden ansvarar för att barn som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp.⁵ Detsamma gäller för barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående.⁶ Regeringen ansåg att det fanns ett behov av att förtydliga i lagtexten att de barn som bevittnar mäns våld mot kvinnor och annat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott. Barn som blir vittnen till övergrepp av detta slag kan reagera på liknande sätt som barn som själva utsätts för brott och kan vara i behov av liknande stöd.⁷ Socialnämndens ansvar omfattar alla brottsoffer (oavsett t.ex. ålder, kön eller vilken typ

³ Prop. 2017/18:186 s. 1.

⁴ 5 kap. 11 § andra stycket SoL.

⁵ 5 kap. 11 § tredje stycket SoL.

⁶ 5 kap. 11 § fjärde stycket SoL.

⁷ Prop. 2005/06:166 s. 16.

av brott det är frågan om).⁸ Av förarbetena framgår bl.a. att socialnämnden har ett ansvar för att stödja och hjälpa dem som har utsatts för brott och att det bör bedrivas ett aktivt arbete i detta hänseende.⁹

Vem betraktas som närstående?

Socialtjänsten ansvar för att ge stöd och hjälp till brottsoffer och deras närstående. Utgångspunkten för om någon ska betraktas som närstående eller inte är om det föreligger en nära och förtroendefull relation mellan honom eller henne och den som utsatts för brottet. Exempelvis kan makar, sambor, pojk- och flickvänner som en person har ett mer fast och varaktigt förhållande med, föräldrar och fosterföräldrar, mor- och farföräldrar, mostrar och fastrar, syskon, barn och barnbarn komma att omfattas av närstående begreppet. Bedömningen ska göras utifrån familje- och levnadsförhållandena i det enskilda fallet.¹⁰

Bistånd eller service

Socialnämndens stöd och hjälp till brottsoffer och deras närstående kan ges som bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL eller som service enligt 3 kap. 1 § SoL. Enligt 4 kap. 1 § SoL har den som varken kan tillgodose sina behov själv eller få dem tillgodosedda på annat sätt, rätt att få det stöd och den hjälp de kan behöva efter en individuell behovsprövning. Kommunen kan även erbjuda enskilda insatser i form av service.¹¹ Det finns ingen entydig definition av begreppet service. I den praktiska tillämpningen används begreppet ofta för att beskriva sådan verksamhet inom socialtjänsten där rådgivning och stöd till enskilda ges i form av generellt utformade insatser som är öppna för alla, dvs. när dessa insatser tillhandahålls utan föregående individuell behovsprövning.¹²

Socialtjänstens insatser ska vara av god kvalitet

Insatser inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet och det ska finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet för att utföra socialtjänstens uppgifter.

Av förarbeten framgår att det kan vara svårt att på ett entydigt sätt precisera vad som kan anses vara god kvalitet inom socialtjänstens olika verksamhetsområden. För detta krävs ett utvecklingsarbete av såväl kvalitetskriterier som metoder för att mäta kvaliteten.¹³

Av förarbetena framgår vidare att frågan om kompetens och kunskapsutveckling är av central betydelse för socialtjänstens möjligheter att erbjuda insatser av god kvalitet och det ligger i sakens natur att socialtjänsten med sina vitt skilda uppgifter behöver personal med skiftande utbildning och erfarenhet.¹⁴

⁸ Prop. 2000/01:79 s. 35 och prop. 2006/07:38 Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor, s. 9 och 32.

⁹ Prop. 2000/01:79 s. 36.

¹⁰ Prop. 2006/07:38 s. 46.

¹¹ 3 kap. 1 § SoL.

¹² SOU 2020: 47 Hållbar socialtjänst - En ny socialtjänstlag Del 1, s. 672.

¹³ Prop. 1996/97:124 Ändring i socialtjänstlagen Del 2, s. 176.

¹⁴ Prop. 1996/97:124 Del 1, s. 48.

Utöver den generella bestämmelsen om personalens kompetens finns det även en bestämmelse som handlar om krav på lägsta utbildningsnivå för dem som utför vissa uppgifter inom socialtjänstens barn- och ungdomsvård.¹⁵

Kvaliteten i verksamheten ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.¹⁶ Av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete framgår det att den som bedriver socialtjänst ska ansvara för att det ledningssystem som ska finnas innehåller de processer och rutiner som behövs för att utveckla och säkerställa att verksamheten uppfyller de krav som ställs i det följande. Med stöd av ledningssystemet ska den som bedriver socialtjänst planera, leda, kontrollera, följa upp, utvärdera och förbättra verksamheten.¹⁷

Socialnämndens ansvar för god kvalitet oavsett utförare

Kommunen får sluta avtal med annan om att utföra kommunens uppgifter inom socialtjänsten, myndighetsutövning får dock inte överlämnas till andra juridiska personer eller en enskild individ (2 kap. 5 § SoL). När så sker ansvarar socialnämnden för att den verksamhet som utför insatsen har tillräcklig kvalitet och att personalen har den kompetens som fordras. Det är alltid den nämnd som har beviljat en insats enligt socialtjänstlagen som i förhållande till den enskilde ansvarar för att insatsen håller tillräcklig kvalitet. Med detta följer en skyldighet att dokumentera att beslutet har verkställts samt att följa upp det beviljade biståndet.¹⁸

Enskilda verksamheters ansvar för god kvalitet

Bestämmelserna i 3 kap. 3 § SoL gäller direkt för den som utför socialtjänst. Det innebär att den som bedriver enskild verksamhet, t.ex. en ideell förening, har ett eget ansvar både för kvaliteten i verksamheten och för att det finns personal med lämplig utbildning och erfarenhet.

Ideella föreningar

Socialnämnden kan lämna över genomförandet av insatser enligt socialtjänstlagen till exempelvis en ideell förening som driver en kvinnojour. Detta gäller såväl beslutade insatser enligt 4 kap. 1 § SoL som s.k. serviceinsatser. En förutsättning är att föreningen förklarar sig villig att utföra insatsen.¹⁹

Den ideella föreningens rättsliga ansvar ser olika ut beroende på om föreningen utför socialtjänst på uppdrag av socialnämnden eller inte. När den ideella föreningen utför socialtjänst enligt socialtjänstlagen på uppdrag av socialnämnden omfattas har den bl.a. ett eget ansvar för att genomförandet av

¹⁵ 3 kap. 3 a § SoL.

¹⁶ 3 kap. 3 § SoL.

¹⁷ 3 kap. 1 § SOSFS 2011:9.

¹⁸ Prop.2005/06:115 Nationell utvecklingsplan för vård och omsorg om äldre s. 118, prop. 2008/09:160 Samordnad och tydlig tillsyn av socialtjänsten s. 95, prop. 2009/10:131 Lex Sarah och socialtjänsten – förslag om vissa förändringar s. 27.

¹⁹ Prop. 2011/12:4 Utredningar avseende vissa dödsfall s. 39.

insatserna håller god kvalitet och ett eget ansvar för att dokumentera genomförandet av beslutade insatser.²⁰

Samverkan

I 3 kap. 5 § SoL finns en generell bestämmelse om samverkan. Av den framgår att socialnämnden vid behov ska utforma och genomföra insatser i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar. I 5 kap. 1 a § SoL finns en särskild bestämmelse om samverkan i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa.

Medling

Kommuner ska erbjuda medling enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott, medlingslagen, när ett brott har begåtts av någon som är under 21 år.²¹ Medling vid brott innebär att en gärningsperson och en person utsatt för brott möts tillsammans med en medlare för att tala om brottet.²² Medlingen ska syfta till att gärningsmannen får ökad insikt om brottets konsekvenser samt att målsäganden ges möjlighet att bearbeta sina upplevelser.²³ Tanken med medling är således både brottsförebyggande och stödjande för den som utsatts för brottet. Medling får endast ske om det bedöms lämpligt med hänsyn till samtliga omständigheter, den ska vara frivillig för båda parter och ske i båda parter intresse.²⁴

Socialtjänstens insatser till brottsoffer och deras närstående

Socialstyrelsen publicerade 2012 en vägledning om Socialtjänstens ansvar för att ge stöd och hjälp till brottsoffer och deras närstående [1].

Syftet med vägledning är att uppmärksamma socialtjänsten på ansvaret för att, vid behov, erbjuda stöd och hjälp till brottsoffer och deras närstående.

Vägledningen ska ge stöd för tillämpningen av socialtjänstlagen vid bedömningar av behov av insatser för brottsoffer och deras närstående, men också ge en första allmän orientering om vad brottsutsatthet kan innebära.

Övergripande ska den brottsutsatte få ett gott bemötande, stöd och hjälp av god kvalitet.

Information

En av socialnämndens uppgifter är att informera om socialtjänsten i kommunen (3 kap. 1 § SoL). I sitt uppsökande arbete ska nämnden upplysa om socialtjänsten och erbjuda sin hjälp (3 kap. 4 § SoL). Informationen behöver vara anpassad så att personer med olika förutsättningar kan ta del av den, t.ex. vara översatt till olika språk och finnas på lättläst svenska [2]. Lagen

²⁰ 3 kap. 3 § och 7 kap. 3 § SoL samt prop. 2011/12:4 s. 39. Läs mer om ideella föreningars olika roller i Socialstyrelsens handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer s. 44 f.

²¹ 5 kap. 1 c § SoL.

²² 2 § medlingslagen.

²³ 3 § medlingslagen.

²⁴ 5 § medlingslagen.

(2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk innehåller bestämmelser om de nationella minoriteternas rätt till information, inflytande och att få använda sitt minoritetsspråk hos förvaltningsmyndigheter.²⁵

Samtalsstöd

Vilken typ av samtal som kan bli aktuellt beror bl.a. på den brottsutsattes eller närståendes behov av stöd och hjälp på kortare och längre sikt och vilken typ av brott det gäller. En brottsutsatt person som är traumatiserad kan behöva hjälp till adekvat behandling inom hälso- och sjukvården.

Kontaktperson

Socialtjänsten kan utse en kontaktperson med uppgift att hjälpa den enskilde i personliga angelägenheter, om den enskilde begär det (3 kap. 6 b § SoL). Kontaktpersonen ska fungera som ett personligt stöd och hjälpa den enskilde med det han eller hon har behov av, det kan t.ex. röra sig om hjälp med att förmedla läkarbesök.²⁶ En kontaktperson kan förordnas om den enskilde har behov av stöd, råd eller hjälp.

Hjälp vid kontakt med myndigheter och andra aktörer

Den brottsutsatta kan, beroende på situation, behöva socialtjänstens hjälp vid kontakt med andra myndigheter, till exempel hälso- och sjukvården, Polisen, Skatteverket och Brottsoffermyndigheten.

Förmedling av kontakt med frivilligorganisationer och andra aktörer

Den enskilde kan ha behov av att socialtjänsten hjälper till med att förmedla kontakt med frivilligorganisationer och andra aktörer. En person som är brottsutsatt kan behöva information om var en ska vända sig för stöd från exempelvis kvinno- och brottsofferjourer, trossamfund, intresseorganisationer, anhörigföreningar eller advokat.

Boende

Även andra än de som är utsatta för våld i nära relationer kan vara i behov av att socialtjänsten erbjuder plats på ett lämpligt skyddat boende i offentlig eller privat regi, till exempel personer som är utsatta för hedersrelaterade brott eller hatbrott eller personer som lämnar destruktiva grupperingar.

Ekonomiskt bistånd

I samband med utsatthet för brott kan det finnas behov av ekonomiskt bistånd, särskilt i en akut situation. Socialnämnden bör enligt Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2013:1) om ekonomiskt bistånd beräkna kostnaderna till en högre nivå om den enskilde tillfälligt har höga kostnader t.ex. för

²⁵ Läs mer i Socialstyrelsens meddelandeblad nr 7/2018 om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

²⁶ Prop. 1979/80:1 Om socialtjänsten, s 228.

livsmedel, kläder och skor eller telefon, som beror på att han eller hon är eller har varit utsatt för våld eller andra övergrepp av närstående eller för något annat brott.

Utsatthet för brott och erbjudet stöd

Brotsförebyggande rådet (Brå) genomför årligen en nationell trygghetsundersökning (NTU). NTU är en del av Sveriges officiella statistik och bygger på post- och webbenkäter till ett urval av 200 000 personer i åldrarna 16–84 år. Den genomförs årligen sedan 2006. Undersökningen mäter allmänhetens utsatthet för brott, otrygghet och oro för brott samt förtroende för och erfarenheter av rättsväsendet. Utifrån undersökningens resultat kan slutsatser dras för hela befolkningen (16–84 år). En begränsning med undersökningen som Brå nämner är att barn och ungdomar under 16 år inte inkluderas i urvalet [3].

Utsatthet för brott

Undersökningen publicerad 2020 som gäller brottsutsatthet 2019 visar bl.a. att det är 22,6 procent av befolkningen (16–84 år) som uppger att de under 2019 utsattes för någon eller några av de brottstyper som i NTU sammantaget kallas för brott mot enskild person. Dessa brott är misshandel, hot, sexualbrott, personrån, fickstöld, försäljningsbedrägeri, kort-/ kreditbedrägeri eller nätkränkning. Det är en ökning från år 2016, då brottskategorin började mätas i sin nuvarande sammansättning och andelen utsatta för brott mot enskild person var 20,8 procent. Ett annat resultat är att det syns en uppåtgående trend för personrån, bland i synnerhet unga män. Där har andelen som uppger sig ha utsatts ökat från 2,5 procent 2016 till 5,9 procent 2019. Bland kvinnor syns inte en lika tydlig ökning även om den andelen ökat bland de yngsta (0,7 procent till 1,2 procent) [3].

Erbjudet stöd

I en publikation från Brå från 2018 undersöktes i hur stor utsträckning brottsoffer erbjuds och får det stöd som de anser sig behöva [4]. Resultaten bygger på data från Nationella trygghetsundersökningen (NTU), om utsatthet för brott 2005–2016. De brott som undersöks är brott mot enskild person.

Sammanfattningsvis visar resultaten att det är få brottsutsatta som får stöd. Vad gäller brott mot enskild person uppger brottsoffren i 10 procent av fallen att de erbjudits stöd eller hjälp från någon ideell organisation. Polisanmälan är viktigaste faktorn för att erbjudas stöd. När brott mot enskild person polisanmäls, nästan tiodubblas sannolikheten att brottsoffret erbjuds stöd ideellt. Ett annat resultat är att fler brottsoffer verkar nås inom vissa regioner. Andelen fall av anmälda brott där offret erbjudits stöd ideellt varierar något mellan olika polisregioner.

Kommunernas socialnämnder ska som tidigare nämnts verka för att brottsoffer får stöd enligt 5 kap. 11 § SoL.

Totalt fick brottsoffret stöd eller hjälp av socialtjänsten för 3,3 procent av brotten mot enskild person. Andelen var betydligt större vid polisanmälda brott än vid oanmälda brott (6,2 jämfört med 2,3 procent).

Stöd från Brottsofferjouren

Brottsofferjouren (BOJ) är en politiskt och religiöst obunden ideell organisation som ger stöd till brottsoffer, vittnen och anhöriga [5]. Det finns omkring 70 lokala jouren i 282 deltagande kommuner runtom i landet med sammanlagt cirka 1 300 volontärer. Brottsofferjouren erbjuder:

- medmänskligt stöd av någon som lyssnar och förstår
- information om polisanmälan, rättsprocess och ersättningsfrågor
- stöd vid eventuell rättegång
- hjälp i kontakt med myndigheter och försäkringsbolag.

Brottsofferjouren Sverige driver den nationella telefonlinjen för brottsofferstöd, 116 006, och erbjuder genom *Stöd på eget språk* kontakt med volontärer som talar över 20 olika språk.

I en rapport från BOJ från 2020 gällande år 2019 så redovisas bl.a. följande statistik [6]. Under 2019 genomförde de 73 aktiva brottsofferjouren i Sverige sammanlagt 95 558 kontakter och åtgärder inom ramen för 32 285 ärenden i den brottsofferstödande delen av verksamheten. I de allra flesta fall kontaktade polisen Brottsofferjouren efter att målsäganden i samband med en polisanmälan tackat ja till en kontakt med BOJ. 80 procent av kontakterna initierades på det viset. Det var 17 procent som kontaktade BOJ på egen hand och 3 procent förmedlades av annan instans (exempelvis socialtjänsten, skolkurator eller sjukvården).

Det är fler kvinnor än män som får hjälp hos Brottsofferjouren. Könsfördelningen för hjälpsökande är omkring 63 procent kvinnor, 37 procent män. De vanligaste brottstyperna för de som haft kontakt med BOJ är misshandel, olaga hot, ofredande och ekonomisk brottslighet. Dessa fyra brottstyper utgör tillsammans 59 procent av den totala ärendemängden [6].

Barnahus

Barnahus är verksamheter där olika myndigheter samverkar i utredningar vid misstanke om brott mot barn. Det nationella kunskapscentret Barnafriid²⁷ har utvärderat Barnahusverksamheterna i Sverige på uppdrag av regeringen [7]. I sin rapport från 2019 hänvisar de till de svenska myndigheternas²⁸ redovisning till regeringen 2008 för definition av vad ett Barnahus är. Där säger man att i den svenska varianten av Barnahus samråder och samverkar socialtjänst, polis, åklagare, rättsmedicin, barnmedicin och barn- och ungdomspsykiatri (BUP), framförallt i det inledande skedet av förundersökningen och den sociala utredningen. Vidare citerar Barnafriid från myndigheternas senare delredovisning (2009) där myndigheterna enades om vilka kriterier som ska uppfyllas för att samverka i gemensamma lokaler ska få kallas för Barnahus: ”Målet för samverkan är att tillförsäkra barn som misstänks vara utsatta för brott rättstrygghet, gott bemötande och stöd samt vid behov omgående kris-

²⁷ Barnafriid är ett nationellt kunskapscentrum med uppdrag att samla och sprida kunskap om våld och andra övergrepp mot barn. Kunskapscentret är knutet till Linköpings universitet och startade sin verksamhet 2015 efter ett regeringsuppdrag.

²⁸ Rikspolisstyrelsen, Rättsmedicinalverket, Socialstyrelsen och Åklagarmyndigheten.

och behandlingsinsatser. Barnets bästa ska vara i fokus under processen. Barnet ska vara informerat och åtgärder som berör honom eller henne samt ges tillfälle att uttrycka sin uppfattning och åsikter i den utsträckning och på det sätt hans eller hennes mognad medger. De utredningar som parallellt genomförs inom rättsväsendet och socialtjänsten ska inledas skyndsamt och bedrivs så snabbt som hänsynen till barnet och sakens komplexitet medger. Förundersökningen ska vara avslutad och beslut fattat i åtalsfrågan så snart det kan ske. För utredningarna gäller lagstadgade tidsfrister.”

I Barnafriids utvärdering av Barnahus konstateras att det förekommer regionala skillnader i Barnahusens organisation och verksamhet. Det är 68 kommuner, främst i Norra Sverige, Jämtland, Halland och sydöstra delar av Sverige, som står utanför Barnahusverksamheten. Vidare nämns att ur ett barnperspektiv medför de konstaterade regionala skillnaderna en risk för ett icke likvärdigt bemötande, stöd och skydd. Det kan handla om olikheter gällande definition av målgrupper för Barnahusen, krisstöd och bedömning av vårdbehov, tillgång till barnmedicinsk och barn- och ungdomspsykiatrisk vård, möjlighet att erbjuda frivilliga hälsokontroller samt att tillgodose systemens behov av stöd och behandling. Läget ser också ut att vara problematiskt för åldersgruppen 15-18 åringar, som nödvändigtvis inte kommer i kontakt med Barnahus [7].

De förbättringsbehov som lyfts fram i utvärderingen finns inom olika områden, det gäller bl.a. det multiprofessionella teamarbetet och det tvärsektionella samarbetet. Det finns också ett behov av en enhetlig nationell styrning som slår fast att barn som misstänks vara utsatta för brott ska utredas i en barnvänlig miljö där berörda myndigheter samlas och samverkar under ett tak. Vidare nämns att det saknas en nationell samordning av verksamheten i Barnahus vilket enligt utvärderingen skulle behövas [7].

Öppna jämförelser – Våld i nära relationer

Socialstyrelsens öppna jämförelser – *våld i nära relationer* (tidigare benämnt *stöd till brottsoffer*) har tagits fram i samverkan med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), och har publicerats sedan 2012. Jämförelserna omfattar kommunernas myndighetsutövning och det stöd och hjälp som erbjuds till personer som utsatts för våld eller övergrepp av närstående och personer som utövat våld eller övergrepp mot närstående.

Öppna jämförelser är ett verktyg för att analysera, följa och utveckla socialtjänstens verksamheter på lokal, regional och nationell nivå. Den främsta målgruppen är därför beslutsfattare och utförare på dessa nivåer. Syftet med öppna jämförelser är att det ska stimulera till kunskapsutveckling för att främja en jämlik socialtjänst och sjukvård med god kvalitet. Målet är att de verksamhetsförbättringar som öppna jämförelser ska stimulera till kommer brukaren till gagn, att den enskilde får rätt insatser utifrån dennes behov.

Med öppna jämförelser kan verksamheter jämföras på kommunal nivå utifrån indikatorer, bakgrundsmått och bakgrundsuppgifter. Jämförelser kan även göras med resultat för läns- och riksnivå. Analyser av resultaten kan ge

en uppfattning av vad som kan behöva utvecklas för att stärka kvaliteten i verksamheten.

Indikatorer – för att följa upp verksamheter

I Socialstyrelsens öppna jämförelser har indikatorer tagits fram för att följa utvecklingen i verksamheter på kommunnivå, länsnivå och riksnivå inom socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård. En indikator är ett mått som påvisar, indikerar, ett underliggande förhållande eller en utveckling. Indikatorer belyser olika förhållanden och kan användas för att mäta och följa upp kvaliteten i verksamheter. En indikator anger en riktning för ett önskvärt resultat. Indikatorerna ska kunna påverkas av huvudmannen eller utföraren, det ska med andra ord vara möjligt att förändra sina resultat över tid [8]. Resultaten ger även en bild över vad som kan behöva utvecklas på nationell nivå.

Det finns behov av indikatorer som mäter såväl strukturer som processer och resultat för att stimulera till ett systematiskt förbättringsarbete. Struktur- och processindikatorer speglar förutsättningar för god kvalitet och att uppnå resultat. *Strukturindikatorer* belyser de resurser en verksamhet har, till exempel kompetens, rutiner och överenskommelser. *Processindikatorer* kan belysa både att och hur aktiviteter genomförs, till exempel handläggning och olika insatser. Därmed kan även processresultat för en verksamhet mätas. *Resultatindikatorer* speglar de resultat som uppnåtts för enskilda individer, det vill säga om insatser lett till avsedda mål.

Hur indikatorer tas fram

Indikatorerna i Socialstyrelsens öppna jämförelser baseras på bästa tillgängliga kunskap utifrån aktuell forskning, beprövad erfarenhet, lagstiftning och utgår från ett brukarperspektiv.

Utvecklingen av indikatorer sker i enlighet med Socialstyrelsens modell för kunskapsstyrning. En viktig utgångspunkt i modellen är de sex dimensionerna för god vård och omsorg som Socialstyrelsen tog fram under 2013. Dimensionerna speglar egenskaper som baseras på de mål och krav som ställs i lagstiftningen för vad en god vård inom hälso- och sjukvården, och en god kvalitet i socialtjänsten, ska innehålla. Enligt de sex dimensionerna ska en god vård och omsorg vara: kunskapsbaserad, säker, individanpassad, effektiv, jämlik och tillgänglig [8].

Indikatorer kontra andra mått

Socialstyrelsens har satt upp ett antal kriterier som en indikator måste uppfylla för att särskilja den från andra mått som bakgrundsmått och nyckeltal [8]:

- Indikatorn ska ha en uttalad *riktning*, vilket betyder att höga alternativt låga värden är uttryck för bra eller dålig kvalitet eller effektivitet.

- Indikatorn ska vara *relevant* och belysa ett område som är viktigt för en verksamhet att förbättra samt att den ska avspegla någon dimension av kvalitet och/eller effektivitet i utfallet.
- Indikatorn ska vara *valid*, vilket innebär att den mäter det den avser att belysa och att den mäts på ett tillförlitligt sätt i ett system som samlar in data på ett likartat sätt år efter år.
- Indikatorn ska vara *vedertagen* och bygga på kunskap, t.ex. nationella riktlinjer, vetenskap, laglig grund, beprövad erfarenhet, konsensus eller kunskap inhämtad från den det berör (patienten eller brukaren).
- Indikatorn ska vara *påverkbar* så att en huvudman eller utförare ska kunna påverka indikatorns utfall.
- Indikatorn ska vara *mätbar* och ska kunna mätas med nationellt tillgänglig och kontinuerligt insamlad data.

Ibland kan det vara viktigt att peka på en företeelse som det vore önskvärt att mäta, även om det inte finns tillräckligt bra datakällor eller data på plats för att mäta den. I sådana fall tas en ”utvecklingsindikator” fram. Kriterierna för en utvecklingsindikator är desamma som för en indikator, förutom att utvecklingsindikatorn inte är mätbar vid tillfället [8].

Bakgrundsmått och nyckeltal skiljer sig från indikatorer på så sätt att de oftast inte har någon angiven riktning, men kan användas av huvudmän eller utförare för att följa upp och bevaka förhållanden över tid (t.ex. befolkningsstruktur och av geografiska förutsättningar). Måtten måste inte vara vedertagna, och de kan även vara svåra att påverka. Bakgrundsmått och nyckeltal kan i vissa fall användas för att ge ytterligare förklaringar till en indikatorns utfall och variationer som uppvisas vid jämförelse med andra verksamheter [8].

Metod och genomförande

Omfattning och avgränsning

Uppdraget är avgränsat till att ta fram förslag på mått och/eller indikatorer som omfattar socialtjänstens verksamhetsområden och det stöd och hjälp som erbjuds av eller via socialtjänsten till olika grupper av brottsoffer.

Eftersom myndigheten årligen publicerar indikatorer som rör våld i nära relationer i *öppna jämförelser – våld i nära relationer*, har fokus i denna rapport varit att ta fram förslag på mått och/eller indikatorer som rör andra grupper av brottsoffer än vid våld i nära relationer. I öppna jämförelser finns idag inte indikatorer som rör andra brottsoffergrupper än vid våld i nära relationer.

På grund av den rådande covid-19-pandemin har det inte varit möjligt att kontakta socialtjänsten i kommunerna direkt, för att ta reda på vilka grupper av brottsoffer som de kommer i kontakt med och som behöver stöd och hjälp, samt vilken typ av stöd och hjälp som socialtjänsten kan erbjuda. Genom att samråda med SKR har Socialstyrelsen haft intentionen att kunna få en inblick i hur det ser ut i kommunerna och vilket stöd och hjälp socialtjänsten erbjuder olika grupper av brottsoffer.

I arbetet med att ta fram förslagen på mått, var ambitionen att ta fram ett begränsat antal mått som omfattar:

- ”Brottsoffer och deras närstående” i vid bemärkelse, men där olika målgrupper av brottsoffer skulle kunna specificeras i måtten.
- Socialtjänstens verksamheter: hur de arbetar och vad de erbjuder för stöd och hjälp oavsett om det utförs i egen eller annan regi.
- Insatser från socialtjänsten till brottsutsatta i befolkningen: hur omfattningen ser ut när det gäller hur många brottsutsatta i befolkningen som har fått insatser från socialtjänsten.

Förslagen på mått skulle därutöver:

- Främst röra uppgifter från befintliga datakällor där datainsamlingen sker återkommande på ett likartat sätt och med en viss regelbundenhet över tid.
- Kunna användas för att ta fram statistik som redovisa på nationell nivå, men som även kan brytas ner på regional och lokal nivå om möjligt.
- I detta uppdrag avsåg myndigheten att särskilt beakta barnperspektivet, jämställdhet och HBTQ i förslagen på mått och/eller indikatorer som skulle tas fram.

Samråd med externa aktörer

Myndigheten har haft samrådsmöten med olika samhällsaktörer som har uppdrag som rör brottsofferområdet. I uppdraget till Socialstyrelsen framgick det att myndigheten ska samråda med SKR. Myndigheten bedömde att det även var viktigt att inhämta kunskap från andra samhällsaktörer som arbetar inom brottsofferområdet, som Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten,

Jämställdhetsmyndigheten, Länsstyrelsen i Stockholm och Polismyndigheten (Brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten, BOPS). För att få ett brukarperspektiv har myndigheten samrått med Brottsofferjouren. Samtal i rådgivande syfte om förslagen på mått har även förts med socialtjänsten i Trollhättan samt med Linköpings universitet (Nationella kunskapscentret Barnafrid).

Arbetsprocessen vid framtagande av förslag på mått

Arbetet med att ta fram förslag på mått om socialtjänstens brottsofferstöd kan sammanfattas i följande sex steg:

- *Steg 1:* Litteraturgenomgång och genomläsning av socialtjänstlagen (SoL) och dess förarbeten. Identifiering av vad Socialstyrelsens har tagit fram för kunskapsstöd med mera när det gäller socialtjänstens stöd och hjälp till olika grupper av brottsoffer. Andra relevanta rapporter som rör brottsoffer och brottsofferstöd från externa aktörer användes också för att inhämta kunskap inom området.
- *Steg 2:* Identifiering av vad som skulle vara viktigt att mäta och belysa med mått och/eller indikatorer när det gäller socialtjänstens brottsofferstöd (baserat på informationen i steg 1). Detta inbegrep vilka mått som skulle vara önskvärda att utveckla, och vilken typ av befintliga data och datakällor som måtten skulle kunna baseras på. Förslagen på mått och/eller indikatorer som skulle utvecklas utgick ifrån Socialstyrelsens rapport *Handbok för utveckling av indikatorer – För god vård och omsorg*.
Andra frågor som myndigheten tog ställning till är: vilken typ av statistik som skulle vara möjlig att ta fram från befintliga data och datakällor internt och externt. Vilka myndigheter och/eller organisationer som ansvarar för dem alternativt berörs. Om datainsamlingen sker återkommande med en viss regelbundenhet, och i så fall när och hur ofta. Om det förutom att ta fram statistik på nationell nivå skulle gå att bryta ner statistiken på regional och lokal nivå.
- *Steg 3:* Kontakt med relevanta externa samhällsaktörer som har uppdrag som rör brottsofferområdet.
- *Steg 4:* Preliminära förslag på mått togs fram utifrån den samlade kunskapen som fanns i projektet. Ett underlag med de preliminära förslagen på mått skickades sedan ut till de externa aktörerna inför samrådsmötet.
- *Steg 5:* Myndigheten hade digitala samrådsmöten med de externa samhällsaktörerna. Avstämningar gjordes även på telefon och via epost i efterhand för att stämma av detaljerna kring specifika mått.
- *Steg 6:* Revidering av förslagen på mått efter att samtliga samrådsmöten hade hållits med de externa aktörerna. En slutgiltig version togs fram till rapporten.

Resultat: Förslag på mått

Totalt har förslag på tio mått om socialtjänstens brottsofferstöd tagits fram inom ramen för uppdraget.

Ambitionen i det inledande skedet av arbetet var att försöka ta fram så specifika förslag på mått som möjligt, som exempelvis fokuserade på särskilda målgrupper av brottsutsatta och typer av insatser.

Under arbetets gång blev det tydligt att kunskapsläget om socialtjänstens stöd inte var tillräckligt för att kunna ta fram förslag på specifika mått. Några argument som lyftes på samrådsmötena handlade bland annat om att det inte finns tillräckligt med kunskap om vilka brottsoffergrupper som får stöd och hjälp av socialtjänsten och vilken typ av stöd och hjälp de får. Definitionen av brottsoffer i 5 kap. 11 § SoL är bred, socialtjänstens ansvar omfattar alla som utsatts för brott.²⁹

Vidare var ett argument att om förslagen på mått skulle bli för specifika och handla om särskilda brottsoffergrupper finns risken att vissa brottsoffergrupper skulle missas. Det skulle också kunna signalera att de utvalda grupperna är de grupper socialtjänsten främst ska arbeta med. Om man däremot listar så många brottsoffergrupper som möjligt skulle listan kunna bli omfattande men ändå riskera att inte inkludera alla brottsoffergrupper.

Socialstyrelsen har mot denna bakgrund tagit fram förslag på generella mått av kartläggningskaraktär utifrån den kunskap som finns tillgänglig i dagsläget.

Föreslagna mått

De förslag på mått som slutligen tagits fram rör följande områden/teman:

- Information på kommunens webbplats
- Tillgänglighet utanför kontorstid
- Handläggarnas kompetensutveckling
- Insatser
- Extern samverkan
- Uppsökande verksamhet
- Insatser från socialtjänsten bland brottsutsatta i befolkningen

Måtten är generellt formulerade och för flera av måtten anges att datainsamlingen skulle kunna ske via en enkät till socialtjänsten. I utformandet av enkätfrågor skulle det vara viktigt att i möjligaste mån beakta jämställdhetsperspektivet, barnperspektivet och HBTQ.

När det gäller frågekonstruktionen föreslås många av måtten ha Ja/Nej som svarsalternativ. Om respondenten svarar Ja, får den följdfrågor som t.ex. vilka målgrupper eller insatser det handlar om, och kan då lämna öppna svar. De tio föreslagna måtten beskrivs i detalj i tabellen nedan (tabell 1).

²⁹ Prop. 2000/01:79 s. 36.

Tabell 1. Förslag på mått om socialtjänstens brottsofferstöd

Område/tema	Nr.	Mått	Möjlig datakälla för datainsamling	Förslag på redovisning om möjligt
Information på kommunens webbplats	1	Aktuell information finns på kommunens webbplats om vilket stöd och hjälp som erbjuds till brottsutsatta och hänvisning finns till relevanta aktörer	Ny enkät eller webbgranskning (Enkätfråga: Inledande generell fråga: ja/nej Följdfråga: Om ja, till vilka målgrupper?)	Redovisningsnivå: nationell/regional/lokal
Tillgänglighet utanför kontorstid	2	Socialjour med socialnärer finns tillgänglig alla dagar hela dygnet	Socialstyrelsens befintliga enkät inom ramen för öppna jämförelser	Redovisningsnivå: nationell/regional/lokal
Handläggarnas kompetensutveckling	3	Genomfört utbildning om brottsutsatthet (utöver våld i nära relationer) under det senaste året som riktar sig till handläggare	Ny enkät (Enkätfråga: Inledande generell fråga: ja/nej Följdfråga 1: om ja, vilken brottsutsatthet/målgrupp? Följdfråga 2: om ja, till handläggare inom vilka verksamhetsområden?)	Redovisningsnivå: nationell/regional/lokal
Insatser	4	Erbjuder riktat stöd till personer som utsatts för brott (utöver våld i nära relationer)	Ny enkät (Enkätfråga: Inledande generell fråga: ja/nej Följdfråga 1: om ja, till vilka målgrupper? Följdfråga 2: om ja, vilken typ av stöd?)	Redovisningsnivå: nationell/regional/lokal
Extern samverkan	5	Aktuell överenskommelse om samverkan i enskilda ärenden som rör brottsoffer, mellan socialtjänsten och externa aktörer: • Polisen • Försäkringskassan • Primärvården • Vuxenpsykiatri • Akutmottagning • Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) • Ungdomsmottagning • Skola • Migrationsverket • Kriminalvården • Annan?	Ny enkät	Redovisningsnivå: nationell/regional/lokal
	6	Aktuell överenskommelse om samverkan i enskilda ärenden som rör brottsoffer, mellan socialtjänsten och frivilligorganisationer: • Kvinnojourer/tjejjourer • Brottsofferjourer/stödverksamhet • Mansjourer	Ny enkät	Redovisningsnivå: nationell/regional/lokal

Område/tema	Nr.	Mått	Möjlig datakälla för datainsamling	Förslag på redovisning om möjligt
		• Annan?		
	7	Aktuellt avtal med Barnahus eller motsvarande verksamhet på övergripande nivå	Ny enkät	Redovisningsnivå: nationell/regional/lokal
	8	Aktuellt avtal med Brottsofferjour eller motsvarande stödverksamhet på övergripande nivå	Ny enkät, eller registerdata från Brottsofferjouren	Redovisningsnivå: nationell/regional/lokal
Uppsökande verksamhet	9	Uppsökande verksamhet för de som riskerar att utsättas för brott	Ny enkät (Enkätfråga: Inledande generell fråga: ja/nej Följdfråga 1: om ja, för vilka målgrupper? Följdfråga 2: om ja, vilken typ av verksamhet/vilken form?)	Redovisningsnivå: nationell/regional/lokal
Insatser från socialtjänsten bland brottsutsatta i befolkningen	10	Andel personer som har fått stöd och hjälp från socialtjänsten bland de som utsatts för brott i befolkningen under det senaste kalenderåret	Brottsförebyggande rådets befintliga nationella enkät: Nationella trygghetsundersökningen (NTU) (Med utsatts för brott menas här: miss-handel, hot, sexualbrott, personrån, trakasserier och/eller nätkränkning)	Redovisningsnivå: nationell/polisregioner Redovisningsgrupper om möjligt: Brottstyper: miss-handel, hot, sexualbrott, personrån, trakasserier och/eller nätkränkning Ålder: 16–84 år (som enkäten riktar sig till, möjligt att redovisa uppdelat för olika ålderskategorier) Juridiskt kön: kvinna/man

Diskussion och slutsats

Socialnämndens ansvar för att ge stöd och hjälp omfattar alla brottsoffer. Specifika målgrupper nämns inte i lagstiftningen, förutom kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående, barn som utsatts för brott samt barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående.³⁰ Det har under projektets gång blivit tydligt att det inte finns tillräcklig kunskap att utgå från för att utveckla indikatorer eller specifika mått inom ramen för detta uppdrag. Av den anledningen föreslås som ett första steg generella mått av kartläggningskaraktär, som skulle kunna användas som utgångspunkt för att inhämta mer kunskap om hur det ser ut i kommunerna när det gäller socialtjänstens brottsofferstöd.

Områden där mer kunskap behövs för att kunna utveckla indikatorer och specifika mått

Vilka målgrupper av brottsoffer får stöd och hjälp från socialtjänsten?

Det saknas en grundläggande bild av vilka brottsoffer socialtjänsten kommer i kontakt med och vilka de också ger stöd och hjälp. För att få en sådan bild skulle en kartläggning behöva göras av hur det ser ut i kommunerna. Vid en kartläggning är en viktig aspekt att belysa vilka brottsoffer som socialtjänsten inte kommer i kontakt med och som de bedömer behöver hjälp. Det kan till exempel gälla personer som av olika anledningar inte söker stöd hos socialtjänsten efter att de har utsatts för brott. En kartläggning skulle även kunna hjälpa till att identifiera områden där socialtjänstens ansvar behöver förtydligas, men också om, samt vilket stöd som, socialtjänsten behöver för att kunna erbjuda brottsofferstöd av god kvalitet.

Vilka insatser ges till de olika målgrupperna?

Det behövs en grundläggande kunskap om vilken typ av stöd och hjälp som socialtjänsten erbjuder och även i vilken utsträckning stödet ges. En utmaning är att det inte finns ett nationellt register med data om socialtjänstens stöd och hjälp till brottsutsatta. Det innebär att information skulle behöva inhämtas med hjälp av andra metoder, exempelvis enkät. I det sammanhanget behöver hänsyn tas till kommunernas uppgiftslämnarbörda och även risk för enkättrötthet. Andra metodval som exempelvis webbgranskning skulle även behöva utredas som möjlighet.

³⁰ 5 kap. 11 § SoL.

Vad är god kvalitet när det gäller socialtjänstens brottsofferstöd?

Idag finns inte tillräcklig kunskap med vetenskapligt stöd om vad god kvalitet är när det gäller socialtjänstens brottsofferstöd. Det innebär att det är för tidigt för att inkludera mått och indikatorer om socialtjänstens brottsofferstöd i Socialstyrelsens öppna jämförelser. Den vägledning som Socialstyrelsen har tagit fram om socialtjänstens ansvar för att ge stöd och hjälp till brottsoffer och deras närstående, är från 2012 och ger inte tillräcklig vägledning om hur brottsofferstödet ska ges med rätt kvalitet. Med ett mer utvecklat kunskapsunderlag utifrån bästa tillgängliga kunskap skulle det vara möjligt att gå vidare och ta ställning till om det i framtiden skulle gå att inkludera området i öppna jämförelser, och utveckla mätbara mått och indikatorer utifrån Socialstyrelsens process för utveckling av indikatorer.

Slutsats

Det finns i dagsläget lite kunskap om socialtjänstens brottsofferstöd utöver det stöd och hjälp som ges vid våld i nära relationer. I denna rapport föreslås därför som ett första steg generella mått av karläggningskaraktär, som skulle kunna användas som utgångspunkt för att inhämta mer kunskap om hur det ser ut i kommunerna när det gäller socialtjänstens brottsofferstöd. Det behövs mer kunskap om vilka brottsoffergrupper socialtjänsten möter och vilka insatser som erbjuds, för att kunna utveckla mer specifika mått som exempelvis fokuserar på särskilda målgrupper av brottsutsatta och typer av insatser. Målet är att måtten på sikt skulle kunna användas för att följa upp att brottsofferstödet är jämlikt i hela landet.

Brottsofferjourerna utför en väsentlig del av brottsofferstödet i många kommuner. I samband med inhämtning av mer kunskap om socialtjänstens brottsofferstöd, skulle det därför vara viktigt att även titta närmare på det stöd och hjälp som erbjuds av Brottsofferjourerna och hur kommunerna samverkar med dem. I det fortsatta arbetet skulle det även vara viktigt att fortsätta dialogen med de samhällsaktörer som har uppdrag som rör brottsofferområdet och som myndigheten hittills har samrått med i uppdraget.

Bedömningen är att det i dagsläget inte heller finns tillräcklig kunskap med vetenskapligt stöd om vad som är god kvalitet när det gäller socialtjänstens brottsofferstöd. Det skulle behövas ett mer utvecklat kunskapsunderlag. Ett sådant kunskapsunderlag skulle främst vara till nytta för kommunerna men även en förutsättning för att kunna utveckla indikatorer och andra mått om socialtjänstens brottsofferstöd inom ramen för öppna jämförelser.

Referenser

1. Brottsoffer och deras närstående. Socialtjänstens ansvar för att ge stöd och hjälp. Stockholm: Socialstyrelsen; 2012.
2. Våld - handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer. Stockholm: Socialstyrelsen; 2016.
3. Nationella trygghetsundersökningen 2020 - Om utsatthet, otrygghet och förtroende. Stockholm: Brottsförebyggande rådet; 2020. Rapport 2020:8.
4. Stöd till brottsoffer. En analys utifrån Nationella trygghetsundersökningen 2006–2017. Stockholm: Brottsförebyggande rådet; 2018. Kortanalys 7/2018.
5. <https://www.brottsofferjouren.se/om-oss/> hämtad 2020-10-15.
6. Brottsofferjourens statistik verksamhetsåret 2019. En statistikrapport från Brottsofferjouren Sverige. Stockholm: Brottsofferjouren; 2019.
7. Slutrapport. Utvärdering av Barnahus. Barnafrid - Nationellt kunskapscentrum. Linköping: Linköpings universitet; 2019.
8. Handbok för utveckling av indikatorer. För god vård och omsorg. Stockholm: Socialstyrelsen; 2020.